

WE
DEMAND

OF F MIGRANT
WORKERS RIGHTS

Kapitel 6
Kränkningar av
mänskliga rättigheter

Kapitel 6

Kränkningar av mänskliga rättigheter

Finns det fortfarande människor som lever som slavar, och vad beror det på? Vad kan facket göra för att stoppa tvångsarbete av olika slag?

Detta är några av de ämnen som tas upp i detta kapitel om mänskliga rättigheter. Andra frågor som diskuteras är minoritetsfolkens ställning, kränkningar av sexuella minoriteter och situationen för flyktingar.

Diskriminering bakom fattigdom

Alla människor löper inte samma risk att hamna i fattigdom. Det går att urskilja ett antal grupper vars rättigheter är mycket sämre tillvaratagna, och som på grund av bland annat diskriminering har ett sämre utgångsläge än majoritetsbefolkningen. Om vi tror på allas lika värde måste vi identi-

Kvinnlig migrantarbetare från Indonesien demonstrerar för att de mänskliga rättigheterna ska efterlevas. Hon har själv blivit utsatt för övergrepp under de fyra år hon arbetade i Saudiarabien. Foto: Mats Wingborg

fiera vilka dessa grupper är och förstå att det krävs insatser för att deras rättigheter ska tillvaratas.

Här är några exempel på grupper som är extra mycket utsatta:

- de som anses ha lägre status i samhället på grund av exempelvis etnicitet, ras, religion, sexuell läggning eller kast.
- anställda som befinner sig i en beroendeställning till sina arbetsgivare vilket gör att de lever mer osäkert och får det sämre materiellt, exempelvis migrantarbetare och tvångs- och slavarbetare.
- personer som är dåligt integrerade i samhället och som därför kanske inte känner till sina rättigheter eller förmår att hävda dessa, som asylsökande och papperslösa.
- personer med olika funktionshinder, fysiska eller psykiska.
- kvinnors ställning är generellt sämre än mäns.
- det finns ett åldersförtryck, barn, ungdomar och äldre lever ofta med sämre villkor.
- de som lever med en sjukdom som är stigmatiserande, i synnerhet hiv och aids.
- personer där sammansättningen på hushållet inte överensstämmer med normen som unga familjer, ensamförsörjare och änkor.
- geografiska hinder, som att leva på en avlägsen plats, i marginaliserade områden, krigszoner och miljömässigt osäkra zoner.

Vi kommer att beskriva villkoren för en del av dessa grupper i detta kapitel. Det finns också ett helt kapitel om migrantarbetare i världen längre fram i boken.

Frågor:

Vilka grupper hamnar oftast i fattigdom?

Vad kan göras för att skydda dessa grupper, till exempel politiskt och inom ramen för biståndet?

Minoriteternas ställning i världen

På de flesta håll i världen är minoriteter och ursprungsfolk marginaliserade. En orsak är att de blir diskriminerade av majoritetsbefolkningen. Ibland är diskrimineringen inskriven i ländernas lagar.

För närvarande finns det 196 stater i världen men hela 600 levande språk och 5 000 etniska grupper. Exakt hur man räknar de etniska grupperna är omstritt, det finns inga entydiga kriterier för hur etniska grupper ska delas upp. Men det är uppenbart att det i de flesta länder finns minoritetsgrupper av olika slag.

Källa: Will Kymlicka, 2012.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteter har nästan alltid lägre inkomst än vad majoriteten i ett land har. De har också sämre hälsa, sämre tillgång till utbildning och jobb och dessutom betydligt svårare att göra sig hörda i politiska processer. De är på många sätt uteslutna ur den övriga samhällsgemenskapen – socialt, politiskt och ekonomiskt.

Minoriteter och ursprungsfolk är fattigare än den övriga befolkningen i såväl utvecklingsländer som i medelinkomstländer som Brasilien och i rika länder som USA. I synnerhet etniska minoriteter lever oftare under fattigdomsgränsen. Trots att många minoriteter hör till de fattigaste grupperna i ett samhälle leder ofta marginaliseringen till att de ”glöms bort” i samband med fattigdomsbekämpning.

Det finns undantag. En del minoriteter har ekonomisk och

ibland också politisk makt. Men i såväl rika som fattiga länder är det mycket vanligt att minoriteter och ursprungsfolk inte tillerkänns sina grundläggande mänskliga rättigheter. För en del, som till exempel sexuella minoriteter, kan det till och med innebära livsfara att bli avslöjad av myndigheterna.

Många minoriteter erkänns inte heller som sådana av myndigheterna. Detta skapar problem inte bara för gruppen själv, som till exempel inte kan kräva undervisning på sitt eget språk, utan också för biståndsorganisationer vars resurser inte når fram till dessa grupper. Vägran att erkänna en minoritet kan också i sig vara en form av diskriminering.

Minoriteter och ursprungsfolk upplever ofta social otrygghet och är dåligt representerade i politiken. Det betyder att deras frågor sällan kommer upp på den politiska agendan.

Frågor:

Vilka minoriteter finns i ditt land och hur ser situationen ut för dem?

Känner du till minoritetsgrupper i andra länder och hur deras livsvillkor ser ut?

Skiljer sig situationen i vårt land för minoriteter jämfört med hur de har det i andra länder?

Varför är just minoriteter extra mycket utsatta?

Minoriteter diskrimineras

Sämre utbildning

Över hela världen har minoriteter och ursprungsfolk sämre tillgång till utbildning än vad majoritetsbefolkningen har. Den låga utbildningsnivån bland minoriteterna kan ha flera orsaker. Det kan till exempel vara så att en grupp bor långt borta från skolorna, att vägarna är dåliga liksom transportmöjligheterna. Det kan också saknas undervisning på det egna språket. Det händer att läroböcker utelämnar informa-

tion om minoriteter och ursprungsfolk eller nedvärderar betydelsen av deras kultur och egenart.

Andelen analfabeter bland minoritetsfolk är ofta betydligt högre än hos majoritetsbefolkningen, och det händer att barnen över huvud taget inte börjar skolan. Kvinnor i minoritetsgrupper drabbas av dubbel diskriminering. I gruppen romska kvinnor i Rumänien är andelen analfabeter betydligt högre än bland romska män.

Sämre hälsa

Barnadödligheten bland vita amerikaner är mycket lägre än bland svarta och andra minoritetsgrupper. I Kanada är barnadödligheten bland ursprungsfolken dubbelt så hög som bland befolkningen i stort.

Den sämre hälsan följer dem sedan genom livet. För en manlig inuit i Kanada är den förväntade medellivslängden väsentligt lägre än bland alla kanadensiska män. I Nepal är den förväntade medellivslängden bland daliter ("oberörbara") 15 år kortare än bland brahminer.

Sjukdomar som hiv och aids och tuberkulos drabbar oftare fattiga och lågutbildade som inte har samma kunskaper och möjligheter att undvika smitta. Det är också mer sannolikt att minoriteter lever i områden där det inte finns någon sjukvård, eller att de helt enkelt inte har råd att betala för vården.

I utvecklade länder är självmord, kriminalitet och fängelsestraff vanligare bland vissa grupper av minoriteter och ursprungsfolk än bland majoritetsbefolkningen.

Oftare arbetslösa och lågavlönade

Ofta hittar man personer som tillhör en minoritet eller ett ursprungsfolk på de riktigt lågavlönade arbetsplatserna. Många är också arbetslösa.

Löneläget är ofta betydligt lägre för minoritetsfolk. Vita i Brasilien tjänar exempelvis flera gånger så mycket som svarta, särskilt stort blir glappet till svarta kvinnor.

Den stora arbetslösheten bland minoriteter behöver inte vara ett tecken på direkt diskriminering. I till exempel Kanada beror siffrorna åtminstone delvis på att det saknas arbetstillfällen i de regioner där inuiterna oftast bor.

Straffas hårdare

I länder som har kvar dödsstraffet är fattiga människor ur olika etniska eller religiösa minoriteter överrepresenterade bland dem som döms till döden. Detta gäller även i rika länder som USA och Japan. Hur hårt ett straff blir har mer att göra med personens sociala och ekonomiska ställning än med hur grovt brottet är, konstaterar Amnesty International.

I USA är det betydligt sannolikare att svarta döms till dödsstraff än vita. 95 procent av de som döms till dödsstraff har inte råd att betala en egen advokat. De advokater som domstolen utser är oftast oerfarna, underbetalda och har en för hög arbetsbörda. I Saudiarabien är det många migrantarbetare som döms till döden. Deras möjlighet att försvara sig påverkas även av att de inte förstår det språk som talas i rätten och de har ofta inte råd att anställa en jurist som biträder dem.

Källor: Amnesty International, 2012, *Är vi inte alla minoriteter*, antologi, Forum för levande historia, 2008. *Rättigheter för nationella minoriteter*, Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter, 2012, www.manskligarattigheter.se, Minority Rights Group International, 2012.

Frågor:

Trots att minoriteter och ursprungsbefolkningar ofta hör till de fattigaste grupperna i ett samhälle tar fattigdomsstrategierna sällan någon hänsyn till deras specifika behov – varför inte?

Romer – en extra utsatt minoritet

Vissa minoriteter är extra utsatta, exempelvis romerna och då i synnerhet de som lever i östra Europa. Romer är oftare arbetslösa och har inte samma tillgång till välfärd som majoritetsbefolkningen. Majoriteten av romerna i Bulgarien är arbetslösa, och siffrorna för arbetslösa romer ligger väldigt högt även i Tjeckien.

Det finns också ett politiskt motstånd mot romer, i Ungern framförs antiromsk propaganda bland annat av det framgångsrika högerextremistiska partiet Jobbik. I Bulgarien utgör romerna cirka sju procent av befolkningen, men över 80 procent är fattiga, jämför med drygt 10 procent för resten av befolkningen.

Fråga:

Hur kan det komma sig att just romerna har en så utsatt ställning?

Vad kan vi göra för att förbättras deras villkor?

Saknar ofta bostad och land

Det är mindre vanligt att personer som tillhör en minoritet äger sin bostad. Bostäderna är också ofta i sämre skick än majoritetens bostäder och den grundläggande infrastrukturen kring bostadsområdet, som till exempel vatten, avlopp och sophämtning, kan saknas helt och hållet.

Ett annat sätt att diskriminera minoriteter och ursprungsfolk är att förvägra dem rätten till traditionella landområden. Mark är inte bara en ekonomisk tillgång utan spelar för många grupper, framför allt för dem där markägandet alltid varit kollektivt, en kulturellt och historiskt viktig roll. Det gäller till exempel i Brasilien, Peru, Vietnam och Malaysia.

Ofta för grupperna en hopplös kamp gentemot myndigheterna när det gäller att få rätten till marken erkänd. Eftersom de nästan alltid saknar dokument som bevisar äganderätten kan myndigheterna när som helst ta marken ifrån dem, och därigenom lägga beslag på traditionella jordbruks- och betesmarker, fiskevatten eller liknande.

Det skedde till exempel i Vietnam, när det internationella priset på kaffe sköt i höjden och myndigheterna mer eller

Rätten till land är en viktig fråga för många minoritetsgrupper. Protester vid World Social Forum i Nairobi 2007. Foto: Anna-Lena Lodenius

mindre ockuperade de lukrativa odlingsmarker som fram till dess bebotts av minoriteter.

Det är också vanligt att minoritetsgrupper tvångsförflyttas till följd av så kallade utvecklingsprojekt, till exempel dammbyggen eller andra stora infrastrukturprojekt.

I Brasilien har de stora kommersiella jordbruket beslagt stora delar av ursprungsfolkens land. Detta har lett till en självmordsvåg bland framför allt unga människor som ser sig berövade sin identitet.

Eftersom många – officiellt – saknar tillgångar har de också sämre möjligheter att få kredit. Detta är ett faktum såväl i rika som i fattiga länder.

Källa: Minority Rights Group International, 2012.

Fråga:

Rätten till land är grundläggande för minoritetsfolk. Hur kan det komma sig att den frågan fortfarande är ett av de stora olösta problemen för världens minoriteter, trots att den diskuterats så länge och i så många sammanhang?

Vilka rättigheter har minoriteterna?

Minoriteternas rättigheter finns inskrivna i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

- Artikel 27, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter: I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.
- 1992 antog FN en deklaration om minoriteters rättigheter.
- ILO:s konvention nr 169 innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för ursprungsfolken. Enligt konventionen ska regeringarna se till att ursprungsfolkens rättigheter skyddas och att deras integritet respekteras. Regeringarna ska samråda med folken om åtgärder som angår dem och skapa förutsättningar för att de så långt som möjligt själva ska kunna bestämma över sin utveckling. I konventionen betonas särskilt markens betydelse för ursprungsfolken. Därför finns i konventionen bestämmelser som ska säkra deras rätt till sådan mark som de under lång tid har innehaft eller brukat. (Sverige har inte ratificerat konventionen)

Källor: *Rättigheter för nationella minoriteter*, Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter, 2012, www.manskligarattigheter.se

Fråga:

Vid folkmordet i Rwanda 1994 dödades cirka 800 000 människor inom loppet av tre månader. Den gången var det majoriteten, hutuerna, som gick till angrepp mot minoriteten, tutsierna, trots att de båda grupperna levt sida vid sida i århundraden. Diskutera vad som kan ha försakat folkmordet, varför majoriteten kände sig så hotad av minoriteten.

Sexuella minoriteter

Det har hänt mycket i världen på de senaste decennierna vad gäller rättigheter för olika sexuella minoriteter. I fokus står inte längre frågan om det finns sådana rättigheter och om dessa är likställda med andra rättigheter utan snarare mer praktiska överväganden. Vem ska ha dessa rättigheter och finns det gränser för hur man bör få uttrycka sin sexualitet?

Trots förbättringar finns det fortfarande många människor i världen som förföljs, trakasseras och diskrimineras på grund av sin sexuella läggning eller sin könsidentitet. Diskrimineringen, som ofta är statligt sanktionerad, leder till att homosexuella, bisexuella, transsexuella och queerpersoner (HBTQ-personer) riskerar att fängslas, torteras och mördas.

I den mån det pågår ett positivt arbete kring frågor om sexualitet och rättigheter tenderar det ofta att fokuseras på homosexuella, i regel män, medan andra sexuella minoriteter glöms bort.

Ofta försvaras förtrycket med att kulturen, religionen eller moralen inte tillåter det sexuella beteendet. De tabun som omger HBTQ-personer, såväl i västvärlden som i utvecklingsländer, innebär att attacker och övergrepp sällan rapporteras och att förövarna därmed inte ställs till svars.

Ett särskilt problem som uppmärksammas relativt sent är

de personer som flyr förföljelser på grund av sexuell läggning och söker asyl i andra länder. Brist på kunskap om den här typen av kränkningar gör att de ofta inte får sina skäl godkända när de söker uppehållstillstånd i andra länder.

Hiv och aids-epidemins spridning bland homosexuella män är en fråga som inte bara berör fattiga länder. Även i Sverige utsätts drabbade av diskriminering. En del kan tveka att söka vård av rädsla för att deras sexuella läggning ska bli exponerad.

Fakta om rättigheter för homo-, bi-, transsexuella och queer-personer i världen

De skandinaviska länderna har kommit långt när det gäller att erkänna HBTQ-personers rättigheter. En liknande situation råder i Kanada, Spanien, Sydafrika, Australien och i vissa delstater i USA samt i delar av Sydamerika som Brasilien och Argentina.

Mest diskriminering och utsatthet upplever HBTQ-personer i Saudiarabien, Iran, Förenade arabemiraten och Jemen samt ett antal afrikanska stater som Sudan och Liberia.

Vissa afrikanska stater förbjuder sex mellan män, medan lesbiska och transpersoner kontrolleras på andra sätt. Så är det i Ghana, Sierra Leone och i de kristna delarna av Nigeria. I Rwanda och Sydafrika är såväl homo- som bisexualitet lagligt, även könsbyten tillåts. Trots detta är förhållandena för många HBTQ-personer svåra och det förekommer våld som riktas mot enskilda.

Kina avkriminaliserade samkönat sex först 1997, men mycket pekar på att det fortfarande förekommer diskriminering. I Japan har HBTQ-personer haft rättigheter ända sedan 1880-talet, medan Vietnam saknar lagstiftning på området, homosexualitet ses som en icke-existerande fråga. HBTQ-personer har rättigheter i Israel sedan 1963, men saknar civilrättsliga rättigheter i Palestina.

Intoleransen mot homosexuella har uppmärksammats i så väl de baltiska länderna som i Ryssland i samband med Prideparader. Men situationen för HBTQ-personer i Baltikum har förbättrats, det gäller även Polen. Däremot går utvecklingen i negativ riktning i Ungern och Grekland.

Källa: Hultman, Kristina: *Kampen mot homofobin – om HBT-rättigheter i världen*, Världspolitikens dagsfrågor, 2012:6

Finns det slavarbete även i dag?

Många år har gått sedan det sista slavskeppet lättade ankar vid Afrikas kust med kurs på slavmarknaderna i Nord- och Sydamerika. Men det innebär inte att tvångsarbetet har försvunnit – tvärtom finns det i dag fler slavar i världen än någonsin tidigare. Uppskattningarna kring antalet slavar i världen varierar dock, delvis beroende på hur man definierar gruppen.

ILO uppskattar att det finns cirka 11,7 miljoner slavarbete bara i Asien och Stillahavsområdet. De flesta är så kallade skuldslavar, ett begrepp som vi strax återkommer till. Totalt är cirka 20 miljoner människor i världen slavarbetare.

Numera kallas denna exploatering av människoliv för ekonomisk vinning sällan slaveri, men både slaveri och andra former av tvångsarbete är förbjudna enligt internationell lag och i de allra flesta länder där det praktiseras.

Annars är förutsättningarna och villkoren ungefär desamma som de som rådde mellan 1500- och 1800-talen: De drab-

”Ingen må hållas i slaveri eller trældom; slaveri och slavhandel i alla dess former äro förbjudna.”

Artikel 4, FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, 1948

bade säljs som varor, tvingas arbeta för liten eller ingen lön och är helt i sin ”arbetsgivares” händer.

Offren kommer nästan uteslutande från de fattigaste och mest utsatta grupperna i ett samhälle. Ofta har de låg eller ingen utbildning, de saknar valmöjligheter liksom kunskap om sina rättigheter.

Hur definieras slavarbete i dag?

Det finns vissa kännetecken som särskiljer slaveri från andra brott mot mänskliga rättigheter.

En slav är:

- Tvingad att arbeta, genom fysiska eller psykiska hot.
- Ägd eller kontrollerad av en ”arbetsgivare, oftast genom psykiskt eller fysiskt våld eller hot om våld”.
- Avhumaniserad, behandlad som en handelsvara eller köpt och såld som en ägodel.
- Inspärrad eller med starka restriktioner vad gäller rörelsefriheten.

Vad kostar det att köpa en slav?

I 1850-talets Mississippi kostade en slav 60 000 US dollar, omräknat till dagens penningvärde. Slaven var en tillgång, en investering som det gällde att sköta om och hålla vid liv.

Så är det inte längre. Att köpa ett västafrikanskt barn som hushållsslav kan kosta så lite som motsvarande cirka tio US-dollar. En ung moldavisk kvinna som säljs till en bordell i något europeiskt grannland är dyrare, men hennes kropp kan å andra sidan säljas om och om igen.

Den extrema fattigdomen i världen tvingar många människor att låna pengar till grundläggande behov som mat och

medicin eller för att kunna bekosta ett bröllop eller en begravning. För den som befinner sig i förhandlingsunderläge, och som inte är läs- och skrivkunnig, kan ett litet lån få förödande konsekvenser. En summa motsvarande några tusen kronor kan ta ett helt liv att betala tillbaka, ibland flera generationer.

Trots att de flesta länder har lagstiftat mot slaveri och tvångsarbete finns det stora brister när det gäller tillämpningen. Inte minst i länder med utbredd korruption inom polisen och andra statliga myndigheter kan det i princip råda straffrihet för brott som faller under rubriken slaveri. En människa kan förvandlas till en vara: köpas, säljas, ärvas, till och med dödas, utan att någon straffas.

Källa: Antislavery.org, 2012.

Tvångsarbete

Tvångsarbete drabbar människor som rekryteras illegalt och under hot om våld eller andra repressalier tvingas att arbeta. Det drabbar miljontals män, kvinnor och barn i världen.

Tvångsarbete förekommer i traditionellt arbete som jordbruk, fiske och hushållsarbete i hemmen. Men det kan också förekomma i byggnadsprojekt, gruvor eller hamnar. Även inom industriell produktion, till exempel textilfabriker och paketering, förekommer slavarbetare.

18,7 miljoner människor (motsvarar 90 procent av alla slavarbetare) arbetar i den privata sektorn och utnyttjas av antingen individer eller företag.

4,5 miljoner (nästan en fjärdedel) är utsatta för sexuell exploatering. I ungefär vart tionde fall är det staten eller militären som tvingar människor att arbeta, ofta i försvaret eller på vägbyggen. Den typen av tvångsarbete förekommer bland annat i Burma, Nordkorea och Kina.

Tvångsarbete är som vi nämnt vanligare bland minoritetsgrupper och andra utsatta grupper. Våld och övergrepp av olika slag är vanligt förekommande och det är sällan som

staterna försvarar de individer som är utsatta.

Tvångsarbete förekommer också i västvärlden. Enligt ILO är det framför allt immigranter som riskerar att fastna i skuldslaveri inom jordbruk, bygg- och livsmedelssektorn. Karaktäristiskt för detta moderna slaveri är att de drabbade förbjuds att lämna platsen och att deras id-handlingar tas ifrån dem.

Kvinnor och flickor är överrepresenterade bland de som utsätts för slavarbete, cirka 55 procent av världens slavar är av kvinnokön.

Skuldslaveri och andra former av slaveri

Cirka 18 miljoner människor i världen befinner sig i skuldslaveri sedan de tagit eller lurats att ta ett lån för att betala något så grundläggande som till exempel mediciner åt ett sjukt barn. För att återbetala lånet tvingas de arbeta upp till 18 timmar om dygnet, sju dagar i veckan, året om. Den ringa lönen och de orättfärdiga räntorna gör att lånet aldrig kan betalas tillbaka utan förs vidare till barn och barnbarn.

Fattigdom, bristande tillgång på utbildning, hälsovård och arbetsmöjligheter tvingar miljoner människor världen över att sälja sin arbetskraft i utbyte mot ett lån. Skuldslaveriet (på engelska ”debt bondage” eller ”bonded labour”) är mycket vanligt i Sydasiens där hela familjer kan vara bundna till sina arbetsgivare, ibland sedan generationer, till följd av dessa orättfärdiga lån. Särskilt vanligt är detta bland tegelarbetare, mattvävare, stenarbetare och jordbruksarbetare.

I länder som Pakistan, Indien och Nepal är det framför allt daliterna, de ”oberörbara”, och etniska och religiösa minoriteter som befinner sig i skuldslaveri. Men också togolesiska flickor som säljs som hembiträden i Gabon kan vara skuldslavar, liksom brasilianska plantagearbetare och östeuropeiska kvinnor som lurats in i prostitution i Västeuropa. Alla har de en sak gemensam: en skuld som de

tvingas återbetala genom sitt arbete.

Skuldsaveri är slaveri på så sätt att offret inte kan lämna sitt arbete förrän skulden är återbetald. Trots att en skuld i teorin är möjlig att betala tillbaka inom en viss tid uppstår slaveriet när låntagaren, trots alla ansträngningar, inte kan bli av med den.

De flesta saknar papper på den ursprungliga överenskomsten med långivaren/arbetsgivaren. I de fall ett kontrakt existerar är det ytterst få som kan läsa vad det står. Därför har de svårt att kontrollera hur mycket de har betalat tillbaka – och hur mycket som återstår.

Fattigdom, många timmars hårt arbete, undernäring och bristande tillgång på hälso- och sjukvård innebär att skuldsatta ofta blir sjuka och inte kan jobba, vilket i sin tur leder till att skulden ökar. Dessutom är räntorna orimligt höga, vilket innebär att ett lån på 40 US dollar kan ta ett helt liv att betala tillbaka. Ju mer skuldsatt en familj är, desto större blir trycket att även barnen bidrar till att arbeta av skulden.

Så var det att leva som skuldslav

Så här berättar Leelu Bais:

”Jag blev en skuldslav efter att jag gifte mig med min man för 20 år sedan. Hans familj hade varit skuldsavlar i tre generationer hos samma godsägare. Arbetarna tog lån i samband med bröllop, för att betala skolavgifter och för att betala läkarvård. Jag brukade börja arbeta klockan sex på morgonen i godsägarens hus. Jag städade och hämtade vatten. Sedan fortsatte jag att arbeta i jordbruket, med att skörda och tröska. Ofta jobbade jag till sju på kvällen.

Ibland blev jag till och med tvungen att fortsätta att arbeta på kvällen i godsägarens hus. Först därefter kunde jag gå hem och ta hand om min egen familj. Godsägaren tillät aldrig att vi arbetade för någon annan. Han hotade med att misshandla oss om vi utförde jobb åt någon annan. Som kvinna var jag

tvungen att arbeta ännu mer än de män som var skuldsslavar.”

Leelu Bais är numera en befriad skuldslav. Hon lever fortfarande i Thane Distrikt i den indiska delstaten Maharashtra.

Källa: Antislavery.org, 2012.

Frågor:

Vad är orsakerna till att slavarbetet lever kvar?

Vilka varor som du köper kan vara tillverkade av slavarbetare?

Vad kan man göra för att undvika detta?

Är bojkott en bra idé?

Skuldslaveri i Pakistan

Skuldslaveriet i Pakistan är känt sedan många hundra år och fast förankrat i det feodala jordbrukssystemet. Vanligast är det på landsbygden, där majoriteten av Pakistans befolkning lever och där skuldslavarna tvingas arbeta på de enorma lantbruk som ägs av landets elit. Detta trots att användandet av tvångsarbete förbjöds i Pakistan redan 1992.

Förutom inom jordbruket förekommer skuldslaveri ofta på tegelbruk och stenbrott, inom mattindustrin, fiskerinäringen, skottillverkningen, inom vävning och avfallssortering. När Anti-Slavery International undersökte situationen i provinsen Sindh fann man att 95 procent av familjerna som arbetade inom mattindustrin var skuldsatta.

Om låntagaren blir sjuk eller dör övergår skulden till familjen. Det innebär att barnen, som ofta redan sedan tidigare arbetar sida vid sida med föräldrarna, ärver skulden. En del familjer har på detta sätt varit slavar i flera sekel.

Mattimportörer i USA och Europa hävdar ofta att eftersom barnen är fattiga är det bättre att de arbetar inom matt-

industrin än att de hänvisas till att prostituera sig eller till att svälta (det vill säga samma argumentation som förekommer för barnarbete över huvud taget). Men barn som arbetar för att ge sin familj en inkomst och samtidigt får utbildning är i en helt annan situation än barn som tvingas sälja sin tid och sin framtid för ett liv i slaveri.

Källor: Anti-Slavery International, Fria fackföreningsinternationalen, Bonded Labour Liberation Front, 2012.

Frågor:

Hur kan den onda cirkeln med flera generationer skuldsslavar brytas?

Hur kan rättigheterna stärkas för barn som lever i skuldslaveri?

Barn som slavar

Barn exploateras på många olika sätt, både i arbetslivet och i det privata. En form av slaveri är tidiga och ofrivilliga äktenskap som drabbar unga flickor som gifts bort mot sin vilja och som inte sällan utsätts för olika former av våld.

Cirka 5,5 miljoner barn arbetar under slavliknande förhållanden (de utgör cirka en fjärdedel av alla tvångsarbetare i världen).

Heltidsarbete berövar barn den utbildning och fritid som de behöver för sin personliga och sociala utveckling.

Flickor så unga som fem år säljs i västra och centrala Afrika för att tjäna i privata hushåll. Många hamnar också i Europa. Flickorna förs långt hemifrån och tvingas arbeta långa dagar utan möjlighet till utbildning eller fritid. Kontakten med familjen och den egna kulturen är avskuren och de blir helt isolerade. Många utsätts för sexuellt och annat våld.

Tvångsrekrytering av barn till arméer och gerillagrupper har rapporterats från många håll i världen, ofta med förödande

de konsekvenser. Många dödas eller stympas i väpnade sammandrabbningar, andra tas till fånga, torteras, misshandlas och hålls som krigsfångar.

På många håll i världen säljs barn till bordeller eller tvingas på andra sätt in i organiserad prostitution. De tvingas arbeta som prostituerade för att betala av den summa som bordellägaren köpte dem för. De våldtas, misshandlas och många av dem smittas av hiv.

Källa: Unicef, 2012.

Frågor:

Vilken betydelse för krig kan det ha att det är barn som är soldater?

Hur skiljer de sig från vuxna soldater, och hur kan deras liv se ut om de överlever?

Trafficking

Barns kommersiella värde exploateras genom prostitution, trafficking och pornografi. Ofta kidnappas de, köps eller tvingas in på den sexuella marknaden. FN:s speciella rapportör om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi har gjort följande definition av trafficking:

”I begreppet trafficking innefattas alla handlingar som har att göra med värvning, eller transport, av personer inom ett lands gränser, eller över nationsgränser, där man använder sig av manipulation, påtryckning eller tvång, skuldberoende eller förfalskning, i syfte att utsätta människor för övergrepp eller utnyttjande, som påtvingad prostitution, slavliknande behandling, misshandel eller extrem grymhet, samt exploatering på arbetsplatser med svärtlöner och dålig miljö; i fabriker eller privata hushåll.”

Trafficking sker inte bara från fattiga länder till rikare.

Unga kvinnor från Rumänien och Moldavien lockas till Kambodja, barn fraktas över gränsen från Paraguay till Brasilien eller vice versa. Barn skickas från Kina för att arbeta i sexindustrin i Thailand, medan barn från Korea och Vietnam blir handelsvaror i Kina.

I västra och centrala Afrika pågår trafficking av barn och unga män till de stora kakaoplantagerna.

Källa: Ecpat, Human Rights Watch, 2012.

Frågor:

Är en internationell bojkott av Thailand, till exempel genom importförbud och genom att inte åka dit som turist, en bra metod för att få regimen att upphöra med tvångsarbete?

Vad kan vi göra åt den sexturism som delvis exploaterar offer för trafficking?

Finns det traffickingoffer även i vårt land, och vad kan vi i så fall göra åt detta?

Arbete mot tvångs- och slavarbete

Slaveri var den första människorätsfråga som väckte ett omfattande internationellt engagemang. Det finns många internationella avtal, deklARATIONER och konventioner från 1800- och 1900-talen som behandlar avskaffandet av tvångs- och slavarbete. Dessutom finns en rad enskilda organisationer som arbetar mot slaveri i alla dess former.

Slaverikonventionen från 1926 var den första av de tre moderna konventioner som direkt handlar om slaveri. Den upprättades av FN:s föregångare Nationernas Förbund och innehållet är fortfarande aktuellt. Stater som har ratificerat konventionen förbinder sig att förebygga och motarbeta slavhandel och att avskaffa slaveriet i alla dess former.

Konventionen om avskaffande av handel med människor

och exploatering av andra för prostitution från 1949 var bland de första FN-avtal som fördömer handel med människor. Enligt detta traktat är länderna skyldiga att straffa människohandlare, illegala bordellägare och medskyldiga. En tilläggskonvention om slaveriets avskaffande antogs 1956, och samtidigt breddades den gamla definitionen av slaveri från 1926. Sedan dess ingår också skuldslaveri, slavliknande äktenskap och exploatering av barn och ungdomar i definitionen av slaveri.

FN har också tillsatt en arbetsgrupp – The Working Group on Contemporary Forms of Slavery – vars uppgift är att hålla sig informerad om vilka framsteg som staterna gör när det gäller att genomföra slaverikonventionerna.

Överenskommelser mot slaveri

Arbetet mot tvångs- och slavarbete finns också med i en rad andra internationella överenskommelser:

FN:s kommission för mänskliga rättigheter antog 1994 en resolution om att handeln med kvinnor till prostitution ska avskaffas.

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter,
Artikel 18:

- Ingen må hållas i slaveri; slaveri och slavhandel i varje form skall vara förbjudna.
- Ingen må hållas i trälldom.
- a) Ingen må nödgas att utföra tvångsarbete eller annat honom påtvingat arbete.

FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Enligt artikel 8 i denna konvention må ingen hållas i slaveri; slaveri och slavhandel i alla dess former ska förbjudas, ingen får hållas i trälldom och ingen ska tvingas till att utföra tvångs- eller annat pliktarbete.

Internationella Arbetsorganisationen, ILO, har antagit två konventioner som ålägger staterna att motverka och att själva inte använda sig av tvångs- eller obligatoriskt arbete.

Konvention nr 29 från 1930 förbjuder tvångsarbete i de allra flesta fall (det finns undantag, till exempel i fängelser och allmän militärtjänstgöring).

Konvention nr 105 från 1957 förbjuder användandet av tvångsarbete för att öka landets tillväxt. 1999 antogs som nämnts konventionen om de värsta formerna av barnarbete som kriminaliserar barnslaveri, sexuellt utnyttjande och riskfyllt arbete, däribland tvångsrekrytering av barn till väpnade konflikter.

Flera **enskilda organisationer** arbetar också mot tvångs- och slavarbete. Den största av dem är brittiska Anti-Slavery International, som grundades 1839 och därmed är världens äldsta internationella människorättsorganisation.

Organisationen arbetar på lokal, nationell och internationell nivå för att utrota slaveriet i världen. Bland annat bedriver man lobbying gentemot regeringar, stödjer forskning kring slaveri och samarbetar med lokala organisationer för att öka allmänhetens medvetenhet.

Internationella fackliga samorganisationen IFS (ITUC) kämpar också mot tvångs- och slavarbete.

Källor: Antislavery.org, 2012, www.ituc-csi.org, 2012.

Fråga:

Trots alla internationella konventioner och frivilligorganisationer som arbetar mot tvångs- och slavarbete finns det fler slavar i världen än någonsin tidigare.

Varför?

Fackets syn på slavarbete

Det finns ett antal grundläggande ILO-konventioner som kan fungera som verktyg i kampen mot de värsta formerna av tvångs- och slavarbete. Dit hör bland annat den fria förenings- och förhandlingsrätten (nr 87 och 98), förbud mot slav- och tvångsarbete (nr 29 och 105), eliminering av barnarbete (nr 138) samt förbud mot diskriminering (nr 111).

Såväl FN:s Sociala toppmöte i Köpenhamn 1995 som ILO:s Deklaration om fundamentala principer och rättigheter i arbetslivet (1998) har fastslagit att alla länder är skyldiga att efterleva de fundamentala principerna och rättigheterna i dessa ILO-konventioner. Eftersom de innehåller miniminivåer för arbetslivet är det oväsentligt huruvida landet har ratificerat konventionerna eller inte. I dagsläget har dock ILO inga sanktionsmöjligheter mot stater som bryter mot konventionerna.

Kravet på en allomfattande efterlevnad av de grundläggande konventionerna uppstod som en reaktion på globaliseringen och det behov av sociala minimikrav i internationella handelsavtal som blev allt tydligare under 1990-talet.

Den internationella fackföreningsrörelsen driver sedan flera år kravet på så kallade sociala klausuler som ska koppla efterlevnaden av grundläggande rättigheter inom arbetslivet till handelsavtalen inom Världshandelsorganisationen WTO och till Världsbankens kreditgivning. På så sätt skulle man få möjligheter att utöva ekonomisk påtryckning på stater som kränker de grundläggande ILO-konventionerna. Samtidigt skulle man kunna belöna de länder ekonomiskt som bemödar sig om att respektera grundläggande mänskliga rättigheter i arbetslivet.

Medan Världsbanken numera har antagit sociala riktlinjer i samband med lån till den privata sektorn, har kravet på sociala klausuler inte vunnit gehör inom WTO. Även många utvecklingsländer är skeptiska till förslaget, som man menar

ställer orimliga krav på fattiga länder och skulle fungera som handelshinder för deras produkter i västvärlden.

Källa: www.ituc-csi.org, 2012.

Frågor:

Ligger det någonting i utvecklingsländernas kritik av sociala klausuler?

Skulle de internationella handelsavtalen kunna utformas olika för fattiga respektive rika länder?

Gör sanktioner någon nytta?

Flyktingar och asylsökande

Många människor i världen tvingas fly från sina tidigare hemländer på grund av exempelvis krig, politiskt förtryck eller för att de är hotade och utsatta på andra sätt. Uppgifterna kring hur många det rör sig om varierar, och beror också på hur man definierar termen flykting.

Tittar vi på vilka länder som flyktingarna kom ifrån 2011 (de behöver alltså inte ha flytt just detta år) var det framför allt från Afghanistan, Irak eller Somalia. Därefter följde Demokratiska republiken Kongo.

Frånsett vissa variationer mellan åren har antalet flyktingar legat på en konstant hög nivå i många år. Sannolikheten är också stor att många flyktingar måste uthärda i flyktingläger och under svåra omständigheter under långa perioder. De flesta av de som FN:s flyktingorgan UNHCR tar emot i sin verksamhet kan få vänta i flera år på en långsiktig lösning.

UNHCR hade som sitt ursprungliga uppdrag att hjälpa flyktingar, men internflyktingarna har tagit en allt större del av arbetet. Dessutom har skyddet för statslösa, alltså personer utan medborgarskap, blivit en allt viktigare fråga. Det fanns cirka 12 miljoner statslösa personer i världen 2012.

Bara en mycket liten del av dessa kommer till Sverige eller till vår del av världen. Fyra femtedelar av alla flyktingar stannar i grannländerna. Pakistan är det land i världen som tar emot allra flest flyktingar.

Källa: UNHCR, 2012.

”År 2011 präglades av lidande av episka proportioner. Konflikterna i världen har gjort att många människor betalar ett högt personligt pris, och det på kort tid. /.../ Vi kan bara vara tacksamma för att det internationella skyddssystemet fungerade i de flesta fall, och gränserna hålls öppna för flyktingar. De nuvarande kriserna utgör utan tvekan ett test.”

FN:s högkommissarie för flyktingar António Guterres.

Fakta om flyktingar och asylsökande

Enlig UNHCR flydde människor under 2011 framför allt från Elfenbenskusten, Libyen, Somalia och Syrien. Totalt var det mer än 800 000 människor som tvingades på flykt till andra länder, den högsta nivån sedan år 2000.

Totalt rörde det sig om 4,5 miljoner människor som tvingades fly under 2011, många av dessa stannade i sitt hemland. Totalt räknar UNHCR med att det fanns 15,2 miljoner flyktingar i världen varav 26,4 miljoner var så kallade internflyktingar, alltså på flykt i sitt eget land. Strax under 900 000 var asylsökande.

Antalet flyktingar har minskat sedan 2010. Det beror framför allt på att många internflyktingar kunnat återvända till sina hem. 2010 noterades det högsta antalet internflyktingar på många år.

Källa: Migrationsverket och UNHCR, 2012.

Vem är flykting?

I FN:s Genèvekonvention från 1951 ges följande definition:

”En flykting är en person som har flytt från sitt land och inte kan eller inte vill återvända på grund av ’välgrundad rädsla för att bli förföljd på grund av ras, religion, nationalitet, medlem av en särskild social grupp eller politisk åsikt’ (...)”

Sverige har skrivit på FN:s flyktingkonvention och därmed förpliktigt sig att ge de personer asyl som är flyktingar enligt konventionen. Enligt svensk lag kan även personer som inte är konventionsflyktingar få asyl om de är att betrakta som i behov av skydd.

Skyddsbehövande är den person som lämnat sitt hemland och:

- har starka skäl att vara rädd för till exempel dödsstraff eller tortyr,
- behöver skydd på grund av krig eller miljökatastrof i sitt hemland.

Enligt den nya utlänningslagen som trädde i kraft den 31 mars 2006 räknas numera även den som är rädd för att bli förföljd på grund av kön eller sexuell läggning som flykting.

Tidigare kunde personer med starka ”humanitära skäl” också få stanna i Sverige. I den nya lagen är begreppet borttaget och ersatt med ”synnerligen ömmande omständigheter”. Det kan exempelvis röra sig om personens hälsotillstånd, anpassning till Sverige eller situationen i hemlandet.

En person som vill överklaga ett avvisningsbeslut från Migrationsverket hänvisas numera till en av de tre migrationsdomstolar som inrättats i Stockholm, Göteborg och Malmö. Vid mycket speciella situationer kan migrationsdomstolens beslut i sin tur överklagas till Migrationsöverdomstolen.

Sverige har fällts 19 gånger av FN:s tortyrkommitté för att

man har avvisat personer till länder där de riskerar att utsättas för tortyr. Det gör Sverige till det land som fällts flest gånger av alla de länder som tillträtt FN-konventionen mot tortyr.

Källor: www.migrationsinfo.se, www.redcross.se, www.migrationsverket.se, 2012.

Frågor:

Vilka personer bör kunna få skydd som flyktingar?

Vilken annan form av invandring behövs (arbetskraftsinvandring, anhörighetsinvandring etc)?

Hur ser en bra invandringspolitik ut?

Sverige tar emot flest ensamkommande flyktingbarn

En särskilt sårbar grupp som flyr är unga som kommer utan föräldrar eller andra nära släktingar. De kanske har förlorat sina föräldrar, eller så är villkoren så dåliga att de själva och/eller familjen beslutat att det är bättre att barnet reser än stannar kvar.

Sverige är det land i Europa som tagit emot allra flest ur den här gruppen åren 2010–2011. Som barn räknas de som inte är myndiga, alltså inte fyllt 18 år.

Barn som flyr innan de fullgjort skolan har ofta svårt att hinna lära sig ett nytt språk och klara av studier, samtidigt som de ska anpassa sig i ett nytt land. De riskerar också lättare att hamna i kriminalitet, droger och råka ut för andra svårigheter eftersom de saknar nära anhöriga som kan vägleda och utöva en viss kontroll.

De flesta av barnen som sökte asyl kommer från Afghanistan, Somalia, Eritrea och Irak, alltså ungefär samma länder som vuxna asylsökande kommer ifrån.

Totalt beviljade Migrationsverket 2 036 ensamkommande

barn och ungdomar asyl i Sverige under 2011. 82 procent av de som sökte asyl fick stanna, vilket är betydligt högre än för vuxna asylsökande.

Efter Sverige på listan över vilka länder som tog emot flest ensamkommande flyktingbarn 2011 kommer Storbritannien (inte ens hälften så många som Sverige), Belgien, Norge och Tyskland.

Källa: Migrationsverket, 2012.

Fråga:

Hur ska vi se på ensamkommande flyktingbarn? Är det rimligt att vara mer generös med att ge den gruppen asyl? Har de särskilda behov och hur ser de ut?

Läs mer:

Hemsidor

Antislavery.org: www.Antislavery.org

Migrationsverket: www.migrationsverket.se

Amnesty International: *Från klassrummet ut i världen*, skolmaterial, 2012. Hemsida: www.amnesty.se

Minority Rights: minorityrights.org

Risikförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter: www.rfsl.se

Böcker och rapporter:

Elenius, Lars red.: *Är vi inte alla minoriteter i världen? – rättigheter för urfolk, nationella minoriteter och invandrare*, Ordfront, 2009.

Olof Palmes Internationella Center: *Alla vinner på jämställdhet – Palmecentrets metodstöd i jämställdhet och HBT-rättigheter*, 2009.

Hammarberg, Thomas: *Retoriken och verkligheten – mänskliga rättigheter i Europa*, Atlas, 2011.

Hultman, Kristina: *Kampen mot homofobi – om HBT-rättigheter i världen*, Världspolitikens dagsfrågor, 2012:6.

Minority Rights Group International: *State of the World's minorities and Indigenous People, Events of 2011*. (kan laddas ner på www.minorityrights.org)